

Nr ewid. 198/2016/R/16/003/LZG

Informacja o wynikach kontroli

Wykonywanie przez gminy województwa lubuskiego zadań w zakresie nadzoru nad funkcjonowaniem zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków.

DELEGATURA
W ZIELONEJ GÓRZE

MISJA

Najwyższej Izby Kontroli jest dbałość o gospodarność i skuteczność w służbie publicznej dla Rzeczypospolitej Polskiej

WIZJA

Najwyższej Izby Kontroli jest cieszący się powszechnym autorytetem najwyższy organ kontroli państwowej, którego raporty będą oczekiwanym i poszukiwanym źródłem informacji dla organów władzy i społeczeństwa

Informacja o wynikach kontroli: Wykonywanie przez gminy województwa lubuskiego zadań w zakresie nadzoru nad funkcjonowaniem zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków.

Dyrektor Delegatury NIK w Zielonej Górze:

Zbysław Dobrowolski

Akceptuję:

Wiceprezes Najwyższej Izby Kontroli

Mieczysław Luczak

Zatwierdzam:

Prezes Najwyższej Izby Kontroli

Krzysztof Kwiatkowski

Warszawa, dnia 8.05.2017r.

Najwyższa Izba Kontroli
ul. Filtrowa 57
02-056 Warszawa
T/F +48 22 444 50 00

www.nik.gov.pl

Spis treści

Wprowadzenie	4
1. Założenia kontroli	6
1.1. Temat i numer kontroli.....	6
1.2. Cel i zakres kontroli.....	6
1.3. Podstawa prawna i czas prowadzenia kontroli	6
2. Podsumowanie wyników kontroli.....	8
2.1. Ocena kontrolowanej działalności.....	8
2.2. Synteza wyników kontroli.....	8
2.3. Wnioski i uwagi końcowe.....	10
3. Ważniejsze wyniki kontroli	12
3.1. Charakterystyka uwarunkowań organizacyjnych oraz stanu prawnego	12
3.2. Istotne ustalenia kontroli	15
4. Informacje dodatkowe o przeprowadzonej kontroli	23
4.1. Przygotowanie kontroli	23
4.2. Postępowanie kontrolne i działania podjęte po zakończeniu kontroli.....	23
5. Załączniki.....	24
Załącznik nr 1. Wykaz skontrolowanych podmiotów, osób będących kierownikami tych podmiotów, ocen ogólnych kontrolowanej działalności	24
Załącznik nr 2. Zestawienie dotyczące ważniejszych nieprawidłowości stwierdzonych w poszczególnych jednostkach	26
Załącznik nr 3. Zestawienie podstawowych danych dla skontrolowanych gmin	28
Załącznik nr 4. Wykaz aktów prawnych dotyczących kontrolowanej działalności oraz literatury fachowej dotyczącej przedmiotu kontroli	29
Załącznik nr 5. Wykaz organów, którym przekazano informację o wynikach kontroli.....	30

Wprowadzenie

Badania wód podziemnych, prowadzone na terenie województwa lubuskiego w ramach monitoringu krajowego wykazały, że w 2015 r. dobry stan chemiczny stwierdzono w 70% ogółu badanych wód, natomiast słaby stan chemiczny w przypadku 30% ogółu badanych wód. W odniesieniu do 2014 r. w jednym punkcie pomiarowym odnotowano poprawę jakości wody (z klasy II na klasę I, tj. bardzo dobrej jakości). Pogorszenie jakości wystąpiło w jednym punkcie pomiarowym. W pozostałych punktach jakość wód nie zmieniła się¹.

Jedną z przyczyn braku większej ilości ujęć wody o bardzo dobrej jakości jest niewystarczający rozwój sieci kanalizacyjnej, mimo iż w latach 2005-2015 w układzie wojewódzkim najbardziej znaczący przyrost długości sieci kanalizacyjnej na obszarach wiejskich w Polsce odnotowano m.in. w województwie lubuskim - o około 207,9 punktów procentowych. Odsetek korzystających z sieci kanalizacyjnej w latach 2005-2015 zwiększył się w Polsce z 59,2% do 69,7% (wzrost o 10,5 punktów procentowych). Jednak, o ile w miastach z sieci korzystało 89,8% ogółu ludności (wzrost o 5 punktów procentowych), to na obszarach wiejskich 39,2% (wzrost o 20,4 punktów procentowych)².

W województwie lubuskim łączna długość sieci wodociągowej na koniec 2015 r. wynosiła 6.962,5 km, w tym na wsi 4.640,4 km, zaś sieci kanalizacyjnej odpowiednio 4.181,4 km i 2.115,6 km. Liczba przyłączy wodociągowych prowadzących do budynków mieszkalnych wyniosła (na koniec 2015 r.) 132.082, w tym na wsi 73.354, zaś przyłączy kanalizacyjnych odpowiednio 74.691 oraz 27.351. Oznacza to, że liczba przyłączy wodociągowych na wsi była ponad 2,5 krotnie większa, niż przyłączy kanalizacyjnych³. Na wsi z sieci kanalizacyjnej korzystało 39,1% ogółu mieszkańców⁴.

W przypadku niewystarczająco rozwiniętych obszarów pod względem infrastruktury kanalizacyjnej, takich jak województwo lubuskie, część mieszkańców powinna korzystać z przydomowych systemów gromadzenia lub oczyszczania ścieków. W województwie lubuskim liczba przydomowych urządzeń do gromadzenia nieczystości ciekłych nie przekraczała na koniec 2015 r. 55 tysięcy⁵.

Kontrole NIK wykazały⁶, iż lubuskie przedsiębiorstwa wodociągowe nieskutecznie wywiązywały się z obowiązku zapewnienia mieszkańcom nieprzerwanych dostaw wody o odpowiedniej jakości, przeznaczonej do spożycia. Każde z nich średnio przez ponad miesiąc posiadało problemy z zachowaniem odpowiednich parametrów wody (mikrobiologicznych lub fizyko-

¹ WIOŚ, *Stan środowiska w województwie lubuskim w latach 2013-2015*, Zielona Góra 2016, s. 121-123.
http://www.zgora.pios.gov.pl/wp-content/uploads/2016/11/Raport_2016-www-18012017.pdf [dostęp: 15.02.2017].

² GUS, *Infrastruktura komunalna w 2015 r.*, Warszawa 2016, s. 13 – 16.

³ Na wsi, przy małym zagęszczeniu sieci osadniczej, budowa systemów zbiorowego odprowadzania ścieków nie znajduje uzasadnienia ekonomicznego.

⁴ http://zielonagora.stat.gov.pl/files/gfx/zielona-gora/pl/defaultstronaopisowa/1078/1/1/r2016dz_ix_pp.pdf [dostęp: 15.02.2017].

⁵ GUS, *Infrastruktura komunalna w 2015 r.*, Warszawa 2016, s. 17-19.
http://zielonagora.stat.gov.pl/files/gfx/zielona-gora/pl/defaultstronaopisowa/1078/1/1/r2016dz_ix_pp.pdf [dostęp: 15.02.2017].

⁶ Kontrole NIK: P/15/110 *Realizacja zbiorowego zaopatrzenia w wodę mieszkańców gmin województwa lubuskiego oraz I/15/003 Gospodarowanie zasobami wodnymi przez samorządowe zakłady budżetowe w województwie lubuskim*.

chemicznych). Najczęściej stwierdzano występowanie groźnych bakterii grupy coli, które mogą powodować zakażenia jelitowe i biegunkę. W wyniku kontroli NIK⁷, Minister Środowiska polecił Prezesowi Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej bezzwłoczne przeprowadzenie na terenie całego kraju kontroli gospodarowania wodami przez podmioty realizujące zadania związane z zaopatrzeniem w wodę w zakresie przestrzegania warunków obowiązujących na obszarach stref ochronnych ujęć wód oraz zgodności z prawem realizowanego przez te podmioty korzystania z wód, ze szczególnym uwzględnieniem posiadania pozwoleń wodnoprawnych.

Ujawnione problemy z zachowaniem odpowiedniej jakości wody dostarczanej mieszkańcom województwa lubuskiego stanowiły asumpt do przeprowadzenia kontroli działalności lubuskich jednostek samorządu terytorialnego w zakresie prawidłowości oraz skuteczności sprawowanego nadzoru nad należyтым użytkowaniem przez mieszkańców gmin zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków.

⁷ P/15/110 - Realizacja zbiorowego zaopatrzenia w wodę mieszkańców gmin województwa lubuskiego.

1. Założenia kontroli

1.1. Temat i numer kontroli

Wykonywanie przez gminy województwa lubuskiego zadań w zakresie nadzoru nad funkcjonowaniem zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków R/16/003.

1.2. Cel i zakres kontroli

Celem kontroli była ocena, czy gminy prawidłowo i skutecznie wykonywały zadania w zakresie nadzoru nad funkcjonowaniem zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków.

Ocena dotyczyła w szczególności prawidłowości i rzetelności prowadzenia przez gminy ewidencji zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków, a także skuteczności egzekwowania przez gminy wypełniania obowiązków sprawozdawczych przez podmioty prowadzące działalność w zakresie opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych. Kontrolą objęto lata 2014-2015, jak też okres wcześniejszy w zakresie danych niezbędnych do dokonania ocen w badanych obszarach.

1.3. Podstawa prawna i czas prowadzenia kontroli

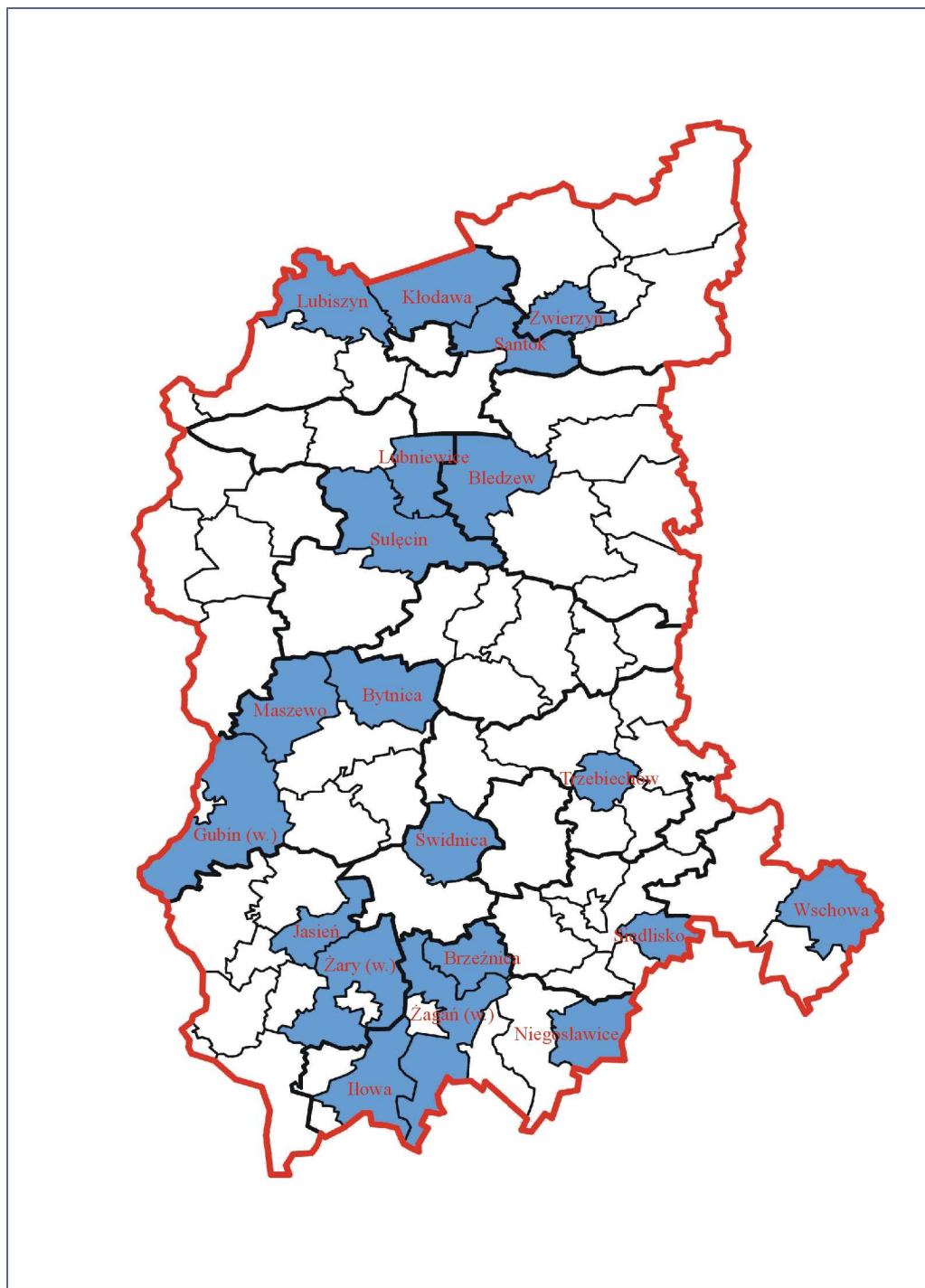
Kontrolę podjęto z inicjatywy Najwyższej Izby Kontroli i przeprowadzono w okresie od 18 kwietnia do 20 lipca 2016 r. w dwudziestu urzędach gmin, tj. w prawie co czwartej lubuskiej gminie, na podstawie art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli⁸ (dalej: ustawa o NIK) z zastosowaniem kryteriów legalności, gospodarności i rzetelności (art. 5 ust. 2 ww. ustawy). Wykaz jednostek skontrolowanych⁹ zawiera załącznik nr 1 do Informacji [str. 24].

Ponadto na podstawie art. 29 ust. 1 ustawy o NIK, uzyskano w zakresie objętym kontrolą informacje od Lubuskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Gorzowie Wielkopolskim, Lubuskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Zielonej Górze, Lubuskiego Wojewódzkiego Inspektora Nadzoru Budowlanego w Gorzowie Wielkopolskim i Urzędu Statystycznego w Lublinie (Ośrodek Statystyki Gospodarki Mieszkaniowej i Komunalnej), który organizuje i realizuje badania z zakresu statystyki gospodarki mieszkaniowej i komunalnej na terenie kraju oraz opracowuje wyniki tych badań.

⁸ Dz. U. z 2017 r. poz. 524.

⁹ Dobór losowy, z wyłączeniem gmin miejskich.

Rysunek 1
Gminy objęte kontrolą – województwo lubuskie.

Źródło: opracowanie własne NIK.

2. Podsumowanie wyników kontroli

2.1. Ocena kontrolowanej działalności

NIK negatywnie ocenia prawidłowość i skuteczność sprawowanego przez gminy nadzoru nad częstotliwością opróżniania zbiorników bezodpływowych nieczystości ciekłych oraz nadzoru nad funkcjonowaniem przydomowych oczyszczalni ścieków bytowych.

W następstwie nieprawidłowego nadzoru dopuszczono do sytuacji, w której ilość oczyszczonych¹⁰ nieczystości ciekłych w skontrolowanych gminach odpowiadała średnio 55,5%, a w skrajnym przypadku zaledwie 4,5% ilości zużytej wody na cele komunalne¹¹. O sposobie usunięcia pozostałej ilości nieoczyszczonych ścieków, wytworzonych na terenie gmin, odpowiadających łącznej objętości 4,1 mln m³ zużytej wody, urzędnicy samorządowi nie posiadali informacji.

W dziewięciu gminach nierzetelnie wywiązano się z obowiązków prowadzenia ewidencji zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków bytowych.

W 12 z 20 kontrolowanych gmin nie prowadzono systematycznych kontroli prawidłowości opróżniania zbiorników bezodpływowych, zaś w 17 gminach nie kontrolowano prawidłowości funkcjonowania przydomowych oczyszczalni ścieków bytowych.

W sytuacji ujawnienia nieprawidłowości w zakresie opróżniania zbiorników lub oczyszczania nieczystości ciekłych, w 18 z 20 gmin nie zorganizowano zastępczego wywozu tych nieczystości.

W 5 gminach nie wyegzekwowano pełnego wykonania obowiązków sprawozdawczych przez podmioty prowadzące działalność w zakresie opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych, co utrudniało identyfikację właścicieli nieruchomości niewywiązujących się z obowiązku opróżniania zbiorników bezodpływowych lub oczyszczania nieczystości ciekłych.

Przyczyną stwierdzonych nieprawidłowości były przede wszystkim zaniedbania osób odpowiedzialnych.

2.2. Synteza wyników kontroli

2.2.1. W 20 skontrolowanych gminach zamieszkiwało łącznie 135.074 mieszkańców. Sieć kanalizacyjna była słabiej rozwinięta niż wodociągowa. Możliwość podłączenia do kanalizacji sanitarnej¹² posiadało, według stanu na koniec 2015 r., 40,4% ogółu mieszkańców kontrolowanych gmin, a do sieci wodociągowej 97,9% ogółu mieszkańców [opis, str. 15].

Na terenie 20 badanych gmin funkcjonowało 11.487 zbiorników bezodpływowych oraz 1.121 przydomowych oczyszczalni ścieków. W gminach tych w okresie objętym kontrolą sprzedano mieszkańcom łącznie 9.195 tys. m³ wody, ale odprowadzono tylko 5.050 tys. m³ ścieków. W takiej sytuacji szczególnie istotna była skuteczna identyfikacja właścicieli nieruchomości

¹⁰ Wskaźnik ilości ścieków oczyszczonych: iloraz ilości ścieków oczyszczonych do ilości zużytej wody (w %). Ilość ścieków oczyszczonych: suma ilości ścieków dostarczonych do oczyszczalni systemem kanalizacji oraz dowiezionych transportem asenizacyjnym i oczyszczonych w przydomowych oczyszczalniach ścieków.

¹¹ Część wody zostaje zużyta przez gospodarstwa domowe, m.in. do podlewania przydomowych ogródków, napełniania basenów itp.

¹² Brak odpowiedniej infrastruktury do zbiorowego odprowadzania ścieków.

nieprzyłączonych do sieci kanalizacyjnych, w celu wyegzekwowania od nich wypełniania ustawowego obowiązku systematycznego opróżniania zbiorników bezodpływowych lub oczyszczania nieczystości ciekłych. Tymczasem ustalono, że w 18 z 20 skontrolowanych gmin, nierzetelnie i nieskutecznie sprawowano nadzór nad prawidłowością funkcjonowania przydomowych oczyszczalni ścieków bytowych oraz wykonywaniem przez właścicieli nieruchomości wyposażonych w zbiorniki bezodpływowe obowiązku wywozu nieczystości ciekłych. W efekcie, dopuszczono do sytuacji, w której ilość ścieków oczyszczonych w skontrolowanych gminach odpowiadała średnio 55,5%, a w skrajnym przypadku zaledwie 4,5% ilości zużytej wody, a gminy nie posiadały informacji o sposobie utylizacji ścieków odpowiadających łącznej objętości 4,1 mln m³ zużytej wody [opis, str. 17].

2.2.2. W siedmiu gminach (na 20 kontrolowanych) nie prowadzono wymaganej przepisami prawa ewidencji zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków bytowych, a w dwóch gminach ewidencje te były nierzetelne. Nie posiadano pełnych informacji o tym, jak prowadzona jest indywidualna gospodarka ściekowa obejmująca ponad 7,7 tys. zbiorników bezodpływowych oraz 428 przydomowych oczyszczalni ścieków [opis, str. 17].

2.2.3. Sporadycznie kontrolowano prawidłowość wypełniania przez właścicieli nieruchomości obowiązków w zakresie opróżniania zbiorników lub oczyszczania nieczystości ciekłych. Biorąc pod uwagę liczbę przeprowadzonych w okresie dwóch lat kontroli oraz liczbę urzędzeń służących indywidualnej gospodarce ściekowej, częstotliwość gminnych kontroli zbiorników bezodpływowych wynosiła jeden raz na 138 lat, a przydomowych oczyszczalni ścieków bytowych jeden raz na 112 lat. W tej sytuacji realizacja funkcji prewencyjnej kontroli, sprzyjająca kreowaniu postaw proekologicznych, była nieskuteczna [opis, str. 17]. Sytuacji w zakresie częstotliwości kontroli nie poprawiły działania podejmowane w latach 2014-2015 przez organy nadzoru budowlanego, które przeprowadziły w tym okresie kontrole prawidłowości wywiązywania się przez właścicieli lub zarządców obiektów budowlanych z obowiązku prowadzenia co najmniej raz w roku kontroli stanu technicznego zaledwie 42 zbiorników bezodpływowych spośród 50 tys. zbiorników bezodpływowych funkcjonujących, według GUS, w województwie lubuskim na koniec 2015 r. [opis, str. 17].

2.2.4. W pięciu spośród 20 kontrolowanych gmin nie wyegzekwowano prawidłowego wykonania przez podmioty prowadzące działalność w zakresie opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych ustawowego obowiązku przekazywania gminom kwartalnych sprawozdań z wykonanych zadań. Stwierdzono, iż przedsiębiorcy albo nie składali takich sprawozdań, albo w sprawozdaniach brakowało kluczowych informacji niezbędnych do sprawowania przez gminy skutecznego nadzoru nad prawidłowością postępowania z nieczystościami ciekłymi. Sprawozdania zawierały również dane, które rodziły wątpliwości co do ich rzetelności. Pomimo naruszenia obowiązków sprawozdawczych, jedynie w jednym przypadku na przedsiębiorcę nałożono karę pieniężną [opis, str. 18].

2.2.5. W czterech kontrolowanych jednostkach rady gmin nie uchwaliły górnych stawek opłat ponoszonych przez właścicieli nieruchomości za opróżnianie zbiorników bezodpływowych i transport nieczystości ciekłych w przypadku zorganizowania zastępczego wywozu nieczystości, co w świetle obowiązujących przepisów prawa uniemożliwiało zastępcze wykonanie takiej usługi. [opis, str. 20]. Jedynie w 2 z 20 gmin zorganizowano taki wywóz na koszt właścicieli nieruchomości, którzy nie opróżniali zbiorników bezodpływowych. Ponadto, w sytuacji braku przyłączenia nieruchomości do sieci kanalizacyjnej, organ wykonawczy gminy nie wydawał decyzji nakazujących wyposażenie nieruchomości w zbiornik bezodpływowy lub przydomową oczyszczalnię ścieków bytowych [opis, str. 20]. Takie zaniechanie stanowiło de facto przyzwolenie na łamanie prawa.

2.3. Uwagi końcowe

Jednym z kluczowych problemów, nie tylko województwa lubuskiego, jest deficyt wody odpowiedniej jakości¹³. Przyczynami deficytu są m.in.: zmieniający się klimat, wieloletnie zaniedbania w zakresie infrastruktury, a także brak skutecznego nadzoru gmin nad postępowaniem lokalnych społeczności z nieczystościami ciekłymi. W celu zapewnienia mieszkańcom nieprzerwanych dostaw wody o wymaganej jakości należy w szczególności zwiększyć ochronę ujęć wodnych oraz rozwijać i systematycznie modernizować infrastrukturę wodno-kanalizacyjną. Potrzeby finansowe niezbędne do prawidłowego wykonania wszystkich zadań w zakresie gospodarki ściekowej w kontrolowanych 20 gminach województwa lubuskiego wynoszą ponad 322 mln zł [opis, str. 22]. Biorąc pod uwagę ich kondycję finansową, nie jest możliwe wygospodarowanie takiej kwoty ze środków własnych gmin w okresie najbliższych 5 lat.

Przyzwolenie na łamanie prawa, w sytuacji rozproszenia potencjalnych źródeł zanieczyszczeń wód gruntowych i powierzchniowych oraz wieloletnich opóźnień w rozwoju komunalnej sieci kanalizacyjnej zwiększa ryzyko skażeń bakteriologicznych zasobów wody, których część znajduje się na terenie głównych ogólnopolskich zbiorników wód podziemnych [opis, str.15]. W województwie lubuskim ok. 99% ujęć wody służących zbiorowemu zaopatrzeniu w wodę to ujęcia podziemne. W 2015 r. w województwie lubuskim organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej objęły badaniami 1.713 próbek wody z urzędzeń służących do zaopatrzenia w wodę, kwestionując jakość wody w 248 przypadkach.

Nierzetelne wywiązywanie się przez administrację samorządową z ustawowych obowiązków może katalizować nieprawidłowe zachowania społeczne – brak szacunku do stanowionego prawa i polityki proekologicznej.

W związku z wynikami kontroli, Najwyższa Izba Kontroli w celu ograniczenia występujących nieprawidłowości, dostrzega potrzebę zmian w praktyce postępowania, polegających na:

1. Konieczności korzystania przez gminy z przewidzianych w ustawie z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu porządku i czystości w gminach¹⁴, instrumentów zapobiegających nieprawidłowemu pozbywaniu się przez mieszkańców nieczystości ciekłych, jak też dyscyplinujących do postępowania zgodnego z obowiązującym porządkiem prawnym, tj.: stosowaniu, wobec właścicieli nieruchomości, którzy nie zawarli umów o opróżnianie zbiorników bezodpływowych, mechanizmu tzw. wykonania zastępczego¹⁵, określonego w przepisach art. 6 ust. 6-12 ww. ustawy.
2. Rozważeniu przez gminy możliwości przejmowania od właścicieli nieruchomości, w drodze uchwały wszystkich albo wskazanych obowiązków w zakresie pozbywania się nieczystości ciekłych przy jednoczesnym ustaleniu opłaty za wykonywanie przejętych obowiązków, do czego uprawnia radę gminy przepis art. 6a ust. 1 i ust 2 ww. ustawy.

Biorąc pod uwagę ustalenia kontroli prowadzonych w latach 2015-2016 przez Najwyższą Izbę Kontroli¹⁶, tj. niemal całkowite zaniechanie wykorzystywania przez organy gmin instrumentów zapobiegających nieprawidłowemu pozbywaniu się przez mieszkańców nieczystości ciekłych bądź też dyscyplinujących do postępowania zgodnego z obowiązującym porządkiem prawnym,

¹³ <http://hydro.geo.uni.lodz.pl/index.php?page=zasoby-wodne> [dostęp: 20.01.2017 r.]

¹⁴ Dz. U. z 2016 r. poz. 250 ze zm.

¹⁵ Gmina jest zobowiązana zorganizować opróżnianie zbiorników bezodpływowych, w przypadku właścicieli nieruchomości, którzy nie zawarli umów na wywóz nieczystości ciekłych.

¹⁶ M.in.: P/15/053 *Działania organów gmin na rzecz zwiększenia liczby użytkowników sieci kanalizacji sanitarnej*; P/15/110 *Realizacja zbiorowego zaopatrzenia w wodę mieszkańców gmin województwa lubuskiego w latach 2013–2015*; P/16/080 *Funkcjonowanie gospodarki ściekowej w gminach regionu Wielkich Jezior Mazurskich*.

zasadnym jest rozważenie przez Prezesa Rady Ministrów zmiany dotychczasowego modelu funkcjonowania indywidualnego odprowadzania nieczystości ciekłych. Jedną z propozycji mogą być analogiczne uregulowania jak w obowiązującym systemie gospodarowania odpadami komunalnymi. W zamian za przejęcie przez gminy obowiązku wywozu nieczystości ciekłych z nieruchomości, które nie posiadają dostępu do systemu zbiorowego odprowadzania ścieków, ich właściciele uiszczaliby opłaty, stanowiące dochody gminy. Przy obliczaniu takiej opłaty zasadnym byłoby wzięcie pod uwagę ilości zużytej wody na cele komunalne przez właścicieli nieruchomości, a jej wysokość uzależnić od faktycznych kosztów ponoszonych przez gminę.

3. Ważniejsze wyniki kontroli

3.1. Charakterystyka uwarunkowań organizacyjnych oraz stanu prawnego

3.1.1. Uwarunkowania organizacyjne

Województwo lubuskie zajmuje obszar 13.988 km² i położone jest w całości w dorzeczu Odry. Zasoby wodne kształtują się na poziomie niższym w porównaniu do wielkości krajowych, a w ostatnich latach obserwuje się deficyt opadów atmosferycznych, co powoduje dalsze ubożenie zasobów¹⁷.

Pomimo, iż w latach 2005-2015 w układzie wojewódzkim najbardziej znaczący przyrost długości sieci kanalizacyjnej na obszarach wiejskich odnotowano m.in. w województwie lubuskim (o około 207,9 punktów procentowych¹⁸), to nadal zauważalna jest dysproporcja pomiędzy długością sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz liczbą przyłączy wodociągowych i kanalizacyjnych prowadzących do budynków mieszkalnych. Na koniec 2015 r. łączna długość sieci wodociągowej w województwie lubuskim wyniosła 6.962,5 km, w tym na wsi 4.640,4 km, zaś sieci kanalizacyjnej odpowiednio 4.181,4 km i 2.115,6 km. Liczba przyłączy wodnych prowadzących do budynków mieszkalnych w województwie lubuskim na koniec 2015 r. wynosiła 132.082, w tym na wsi 73.354, zaś przyłączy kanalizacyjnych odpowiednio 74.691 oraz 27.351. Oznacza to, że liczba przyłączy wodociągowych na wsi była ponad 2,5 krotnie większa niż przyłączy kanalizacyjnych. Na wsi z sieci kanalizacyjnej korzystało 39,1% ogółu mieszkańców, zaś z sieci wodociągowej 89,3% ogółu mieszkańców¹⁹. W przypadku rozproszonej sieci osadniczej i braku uzasadnienia ekonomicznego budowy infrastruktury kanalizacyjnej, część mieszkańców powinna korzystać z przydomowych systemów do gromadzenia lub oczyszczania ścieków.

Przy przestarzałej infrastrukturze wodociągowej (ujęcia, stacje uzdatniania wody, wodociągi) dysproporcja pomiędzy liczbą przyłączy wodociągowych i przyłączy kanalizacyjnych prowadzących do budynków mieszkalnych może powodować problemy z odpowiednią jakością wody pozyskiwanej na potrzeby zbiorowego zaopatrzenia mieszkańców. Na przykład, w 2015 r. organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej województwa lubuskiego na podstawie sprawozdań z badań wody oraz wyników przeprowadzonych kontroli wydały ogółem 156 decyzji administracyjnych nakazujących zapewnienie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi zgodnej z wymaganiami określonymi w obowiązującym wówczas rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 29 marca 2007 r. w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi²⁰ oraz 151 decyzji administracyjnych nakazujących poprawę stanu sanitarno-technicznego obiektów i urządzeń służących do zaopatrywania w wodę. Wydano także 25 decyzji administracyjnych stwierdzających w większości okresowy brak przydatności wody do spożycia przez ludzi i nakazujących podjęcie natychmiastowych działań naprawczych przez przedsiębiorstwa wodociągowo – kanalizacyjne/producentów wody ze względu na stwierdzenie w wodzie znacznych przekroczeń najwyższych dopuszczalnych wartości określonych dla parametrów jakości wody. Stwierdzone braki przydatności wody w 2015 r. na terenie województwa lubuskiego w zdecydowanej większości dotyczyły wodociągów o małej produkcji

¹⁷ Uchwała Rady Ministrów z dnia 22 lutego 2011 r. Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry, (M.P. Nr 40, poz. 451).

¹⁸ GUS, *Infrastruktura komunalna w 2015 r.*, Warszawa 2016, s. 13-16.

¹⁹ http://zielonagora.stat.gov.pl/files/gfx/zielona-gora/pl/defaultstronaopisowa/1078/1/1/r2016dz_ix_pp.pdf [dostęp: 15.02.2017 r.]

²⁰ Dz. U. Nr 61, poz. 417 ze zm.

wody. Głównymi przyczynami wpływającymi na jakość wody były m.in.: niewłaściwa gospodarka ściekowa, zanieczyszczenie studni, awaria urządzeń wodnych, nieodpowiednia eksploatacja zbiorników bezodpływowych²¹.

Kluczową rolę w prawidłowej gospodarce wodno-ściekowej odgrywa samorząd gminny, do którego zadań własnych należy usuwanie i oczyszczanie ścieków komunalnych. Związki organiczne zawarte w ściekach podlegają rozkładowi bakteryjnemu, co przy większym stężeniu powoduje spadek zawartości tlenu w rzekach, do których wpływają ścieki, a to z kolei prowadzi do zaniku organizmów żywych. Szczególnie niebezpiecznym w nieoczyszczonych ściekach komunalnych są wirusy i chorobotwórcze bakterie, m.in. bakterie pałeczki okrężnicy (*escherichia coli*), wywołujące tyfus, dur brzuszny i dyzenterię.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w odniesieniu do 2010 r. w 2015 r. zmniejszyła się ilość nieczystości ciekłych wywiezionych z terenów wiejskich województwa lubuskiego w dam^3 ($1\text{dam}^3 = 1.000 \text{ m}^3$), odpowiednio z 1.075,6 dam^3 do 924,5 dam^3 . Zmniejszyła się także w 2015 r. (stan na 31 grudnia) w stosunku do 2010 r. liczba zbiorników bezodpływowych z 58,3 tys. do 50 tys. Zwiększyła zaś odpowiednio liczba przydomowych oczyszczalni ścieków z 2 tys. do 4,6 tysiąca.

Powyższe dane zostały przekazane przez gminy do Głównego Urzędu Statystycznego i pochodziły z niekompletnych ewidencji zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków. Tymczasem kontrola NIK wykazała, iż ewidencje te w wielu przypadkach były nierzetelne lub w ogóle ich nie prowadzono. Oznacza to, że nie jest znana faktyczna liczba właścicieli nieruchomości nie korzystających z żadnej z form prawidłowego gospodarowania nieczystościami ciekłymi.

3.1.2. Analiza stanu prawnego

3.1.2.1. Stosownie do art. 7 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym²², do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty w zakresie spraw dotyczących, m.in. kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych.

3.1.2.2. W ustawie o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, określono podstawowe zadania gmin, m.in. w zakresie indywidualnej gospodarki ściekowej:

- zapewnienie budowy, utrzymania i eksploatacji stacji zlewnych (art. 3 ust. 2 pkt 2b),
- prowadzenie ewidencji zbiorników bezodpływowych (art. 3 ust. 3 pkt 1) oraz przydomowych oczyszczalni ścieków bytowych (art. 3 ust. 3 pkt 2) w celu kontroli częstotliwości ich opróżniania i w celu opracowania planu rozwoju sieci kanalizacyjnej,
- uchwalenie regulaminu utrzymania czystości i porządku w gminie (art. 4 ust. 1),
- sprawowanie nadzoru nad realizacją obowiązków ciążących na właścicielach nieruchomości (art. 5 ust. 6),
- uchwalenie górnych stawek opłat ponoszonych przez właścicieli nieruchomości za opróżnianie zbiorników bezodpływowych i transport nieczystości ciekłych (art. 6 ust. 2),

²¹ Państwowa Inspekcja Sanitarna, *Ocena zaopatrzenia ludności województwa lubuskiego w wodę przeznaczoną do spożycia w 2015 r. i prognoza sytuacji w tym zakresie*, Gorzów Wielkopolski, 2016.

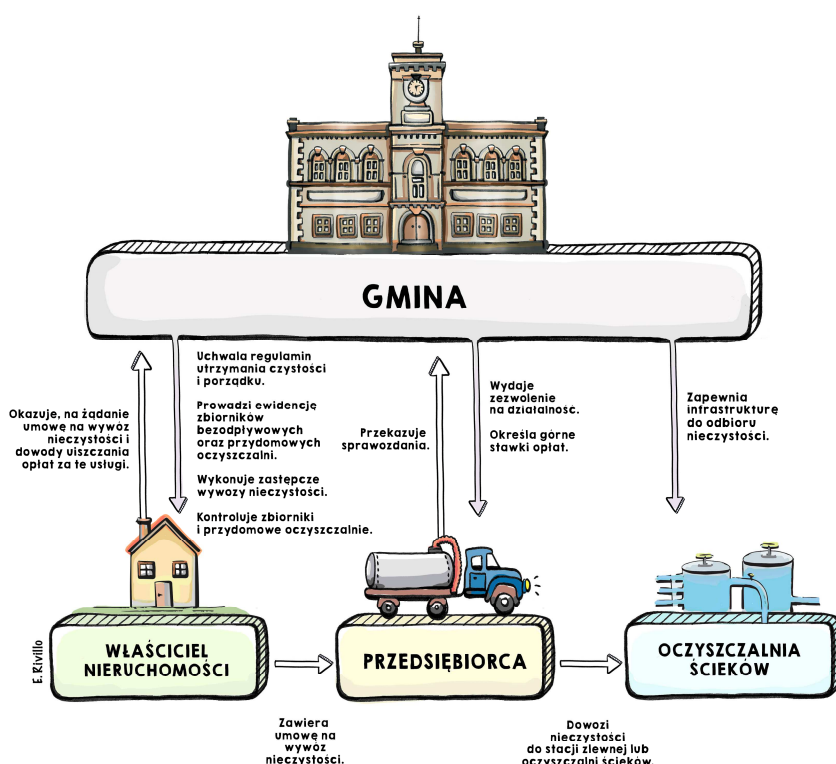
http://wsse.gorzow.pl/images/zdrowie/ocena_zaoatrzenia_w_2015_roku_i_progniza_-_wojewodztwo_lubuskie.pdf [dostęp: 17.02.2017 r.].

²² Dz. U. z 2016 r. poz. 446, ze zm.

- organizowanie opróżniania zbiorników bezodpływowych w przypadku właścicieli nieruchomości, którzy nie zawarli umów z przedsiębiorcą posiadającym stosowne zezwolenie (art. 6 ust. 6) – tzw. zastępczy wywóz,
- wydawanie zezwoleń na prowadzenie przez przedsiębiorców działalności w zakresie opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych (art. 7 ust. 1 pkt 2) oraz prowadzenie ewidencji wydanych i cofniętych zezwoleń (art. 7 ust. 6b),
- weryfikacja składanych sprawozdań przez podmioty prowadzące działalność w zakresie opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych (art. 9p ust. 1 i ust. 2),
- sprawowanie kontroli przestrzegania i stosowania przepisów ustawy (art. 9u ust. 1).

Rysunek 2

Schemat obowiązków związanych z indywidualną gospodarką ściekową.

Źródło: <https://www.behance.net/gallery/40847427/Water-industry-infographics> [dostęp: 23.01.2017 r.].

3.1.2.3. Artykuł 3 Dyrektywy Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych²³ stanowi, m.in. że państwa członkowskie zapewniają, aby wszystkie aglomeracje wyposażone były w system zbierania ścieków komunalnych. W przypadku, gdy ustanowienie systemu zbierania nie jest uzasadnione, ponieważ nie przyniosłoby korzyści dla środowiska lub powodowałoby nadmierne koszty, należy zastosować pojedyncze systemy lub inne właściwe systemy zapewniające ochronę środowiska. Zasada ta

²³ Dz. Urz. UE. L. 135 z 30.05.1991 r., str. 40 ze zm.

znalazła odzwierciedlenie w art. 42 ust. 4 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo wodne²⁴ - w miejscach, gdzie budowa systemów kanalizacji zbiorczej nie przyniosłaby korzyści dla środowiska lub powodowałaby nadmierne koszty, należy stosować systemy indywidualne lub inne rozwiązania zapewniające ten sam co systemy kanalizacji zbiorczej poziom ochrony środowiska.

3.2. Istotne ustalenia kontroli

3.2.1. W skontrolowanych gminach, możliwość korzystania ze zbiorczej kanalizacji posiadało jedynie około dwie piąte ogółu mieszkańców wsi.

Sieć kanalizacyjna w kontrolowanych 20 gminach była słabiej rozwinięta niż wodociągowa, albowiem możliwości podłączenia do kanalizacji komunalnej nie posiadało, według stanu na koniec 2015 r., 59,6% ogółu mieszkańców kontrolowanych gmin, podczas gdy do sieci wodociągowej zaledwie 2,1% ogółu mieszkańców. Przyłącza do sieci wodociągowej posiadało 24.175 budynków, ale tylko 8.190 budynków przyłączono do sieci kanalizacyjnej. Na terenie 20 badanych gmin funkcjonowało 11.487 zbiorników bezodpływowych oraz 1.121 przydomowych oczyszczalni ścieków. W gminach tych sprzedano mieszkańcom łącznie 4.781 tys. m³ wody, ale odprowadzono tylko 2.629 tys. m³ ścieków, co odpowiadało 54,9% ogółu dostarczonej wody. Dostępność do sieci kanalizacyjnej wahała się od 0% mieszkańców (Gmina Zwierzyn) do 99% ogółu mieszkańców (Gmina Świdnica).

W skontrolowanych gminach, na ogółem 310 miast i wsi możliwość korzystania ze zbiorczej kanalizacji posiadało jedynie 68 miejscowości (22%)²⁵. W gminie Świdnica wszystkie wsie (11) zostały skanalizowane, natomiast żadna wieś w gminie Zwierzyn.

Według Lubuskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Zielonej Górze, nieuregulowana gospodarka wodno-ściekowa istniejąca w części gmin województwa lubuskiego może powodować następujące zagrożenia dla środowiska: zanieczyszczenie wód podziemnych stanowiących źródło zaopatrzenia w wodę (zwłaszcza skażenie bakteriologiczne oraz zanieczyszczenie związkami azotu), zanieczyszczenie wód powierzchniowych, prowadzące do ich eutrofizacji, tj. wzbogacania zbiorników wodnych w pierwiastki biofilne, skutkującego wzrostem żyzności wód, nieracjonalne korzystanie z zasobów wodnych, brak pełnych informacji co do wielkości i zakresu korzystania ze środowiska naturalnego.

Również Lubuski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Gorzowie Wielkopolskim stwierdził, że w celu eliminowania niekontrolowanych zrzutów ścieków do wód lub ziemi, należy dążyć do zmniejszenia niekorzystnych dla środowiska dysproporcji pomiędzy wyposażeniem miejscowości w systemy wodociągowe i kanalizacyjne.

Wieloletnie opóźnienia w rozwoju sieci kanalizacyjnej, niedostateczny nadzór nad prawidłowym odprowadzaniem ścieków, przyczyniają się do niewystarczającej ochrony zasobów wód i to w sytuacji, gdy na terenie dziesięciu²⁶ skontrolowanych gmin znajdują się główne zbiorniki wód podziemnych związane m.in. z pradolinami²⁷.

²⁴ Dz. U. z 2015 r. poz. 469, ze zm.

²⁵ Liczba miejscowości posiadających dostęp do wodociągów – 303, tj. 98% ogółu.

²⁶ Bytnica, Gubin (wiejska), Iłowa, Santok, Siedlisko, Sulęcín, Świdnica, Trzebiechów, Wschowa, Zwierzyn.

²⁷ M.in.: Toruńsko-Eberswaldzkiej, Warszawsko-Berlińskiej, Barucko-Głogowskiej.

3.2.2. W 14 z 20 skontrolowanych gmin uchwalone przez rady gmin regulaminy utrzymania czystości i porządku na terenie gminy zawierały zapisy utrudniające sprawowanie skutecznego nadzoru nad wykonywaniem obowiązków przez właścicieli nieruchomości wyposażonych w zbiorniki bezodpływowe lub przydomowe oczyszczalnie ścieków bytowych.

We wszystkich 20 skontrolowanych jednostkach rady gminy, stosownie do art. 4 ust. 1 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, uchwałyły regulaminy utrzymania czystości i porządku na terenie gminy. W dwóch gminach²⁸ (10%), wbrew obowiązkowi wynikającemu z zapisu art. 4 ust. 2 pkt 3 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, regulaminy nie określały częstotliwości opróżniania zbiorników, a w trzech gminach²⁹ (15%) częstotliwość określono w sposób formalnie poprawny, jednak wadliwy z punktu widzenia prawidłowego gospodarowania nieczystościami ciekłymi, na przykład „nie rzadziej niż raz w roku”, „dwa razy w roku”. Tymczasem, skuteczny nadzór nad prawidłowością eksploatacji zbiorników bezodpływowych wymagał powiązania ich pojemności z wielkością miesięcznego zużycia wody przez mieszkańców danej nieruchomości. Takie racjonalne uzależnienie częstotliwości opróżniania zbiornika bezodpływowego od zużycia wody i pojemności zbiornika zawierały regulaminy tylko w sześciu gminach³⁰ (30%).

Postanowienia regulaminów utrzymania czystości i porządku na terenie gminy, w zakresie częstotliwości wywozu nieczystości ciekłych, nie były przez mieszkańców respektowane. Na przykład:

- w wiejskiej Gminie Żagań, w IV kwartale 2015 r., przedsiębiorcy posiadający zezwolenia³¹ na opróżnianie zbiorników bezodpływowych i transport nieczystości ciekłych, odebrali nieczystości ciekłe od zaledwie 97 właścicieli nieruchomości, podczas gdy powinny zostać odebrane od co najmniej 830 właścicieli nieruchomości. Znikoma część właścicieli nieruchomości (ok. 12%) spełniła zgodnie z prawem obowiązek określony w regulaminie pozbywania się nieczystości ciekłych z terenu nieruchomości co najmniej raz na dwa miesiące;
- w wiejskiej Gminie Żary, w 2015 r., przedsiębiorcy posiadający zezwolenie na opróżnianie zbiorników bezodpływowych i transport nieczystości ciekłych, odebrali nieczystości ciekłe od zaledwie 375 właścicieli nieruchomości, podczas gdy powinny zostać odebrane od co najmniej 2.218 właścicieli nieruchomości. Znikoma część właścicieli nieruchomości (ok. 17%) spełniła zgodnie z prawem obowiązek określony w regulaminie pozbywania się nieczystości ciekłych z terenu nieruchomości co najmniej raz na rok.

Dopiero w następstwie kontroli NIK wójtowie zadeklarowali aktualizowanie danych zawartych w rejestrach zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków bytowych, jak też przeprowadzanie weryfikacji danych wykazywanych przez firmy wywożące nieczystości ciekłe.

3.2.3. W siedmiu gminach³² nie przestrzegano ustawowego obowiązku³³ polegającego na prowadzeniu ewidencji zbiorników bezodpływowych lub przydomowych oczyszczalni

²⁸ Bledzew, Gubin (wiejska).

²⁹ Niegosławice, Sulęcín, Żary.

³⁰ Brzeźnica, Lubniewice, Świdnica, Trzebiechów, Wschowa, Zwierzyn.

³¹ Art. 7 ust. 1 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach.

³² Brzeźnica, Bytnica, Maszewo, Siedlisko, Wschowa, Zwierzyn, Żary (wiejska).

³³ Art. 3 ust. 3 pkt 1 i 2 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach.

ścieków bytowych. W kolejnych dwóch³⁴ gminach ewidencje prowadzono nierzetelnie. Przykładowo:

- w Gminie Brzeźnica przyczynami nie założenia i nie prowadzenia ewidencji zbiorników bezodpływowych oraz oczyszczalni przydomowych były, jak wyjaśnił wójt, braki kadrowe w urzędzie;
- w Gminie Bledzew z powodu zaniedbań pracownika ewidencja nie zawierała wszystkich zbiorników bezodpływowych znajdujących się na terenie Gminy. W ewidencji wyspecyfikowano 342 zbiorniki bezodpływowe w sytuacji, gdy jak wynika z ustaleń kontroli, powinno być ich ok. 780.

W dziewięciu gminach, w których zamieszkiwało ponad 62 tys. mieszkańców nie posiadano pełnych informacji o tym, jak prowadzona jest indywidualna gospodarka ściekowa obejmująca ponad 7,7 tys. zbiorników bezodpływowych oraz 428 przydomowych oczyszczalni ścieków.

3.2.4. W znikomym zakresie kontrolowano prawidłowość wypełniania przez właścicieli nieruchomości obowiązków w zakresie opróżniania zbiorników bezodpływowych lub oczyszczania nieczystości ciekłych.

W 12 z 20 kontrolowanych gmin nie prowadzono systematycznych kontroli w celu ustalenia sposobu opróżniania zbiorników bezodpływowych³⁵, zaś w 17 z 20 badanych gmin nie kontrolowano prawidłowości funkcjonowania przydomowych oczyszczalni ścieków bytowych³⁶. Tymczasem, obowiązek sprawowania kontroli utrzymania czystości i porządku przez właścicieli nieruchomości wynika z art. 9u ust. 1 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach.

Przykładowo w wiejskiej Gminie Żary, w latach 2014-2015 nie skontrolowano żadnej ze 260 przydomowych oczyszczalni ścieków bytowych oraz żadnego zbiornika bezodpływowego (funkcjonowało ich ponad 2.580). Wójt wyjaśnił, m.in. że nie prowadzono kontroli z powodu braku stosownej ewidencji zbiorników i przydomowych oczyszczalni.

Biorąc pod uwagę liczbę przeprowadzonych w okresie 2 lat kontroli (210 kontroli zbiorników bezodpływowych oraz 21 kontroli przydomowych oczyszczalni ścieków bytowych), oraz liczbę urządzeń służących indywidualnej gospodarce ściekowej (ponad 14,5 tys. zbiorników bezodpływowych oraz 1,1 tys. przydomowych oczyszczalni ścieków), częstotliwość kontroli zbiorników bezodpływowych wynosiła jeden raz na 138 lat, a przydomowych oczyszczalni ścieków bytowych jeden raz na 112 lat. W następstwie zaniechania kontroli, część mieszkańców, pozbywających się nieczystości ciekłych w nieprawidłowy sposób, mogła pozostawać w przeświadczeniu o braku negatywnych konsekwencji swojego postępowania.

Organy nadzoru budowlanego sporadycznie kontrolowały prawidłowość wywiązywania się przez właścicieli lub zarządców obiektów budowlanych z obowiązku prowadzenia co najmniej raz w roku kontroli stanu technicznego urządzeń służących ochronie środowiska (zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków bytowych), zgodnie z art. 62 ust. 1 pkt 1 lit. b ustawy - Prawo budowlane. W latach 2014-2015 w województwie lubuskim skontrolowano jedynie 42 właścicieli zbiorników bezodpływowych (w 9 przypadkach nałożono mandaty karne, a w jednym skierowano wnioski do prokuratury), natomiast Lubuski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Zielonej Górze w latach 2014-2015

³⁴ Bledzew, Jasień.

³⁵ Bytnica, Jasień, Kłodawa, Lubiszyn, Lubniewice, Maszewo, Niegosławice, Siedlisko, Sulęcín, Trzebiechów, Żagań (wiejska), Żary (wiejska).

³⁶ Brzeźnica, Bytnica, Iłowa, Jasień, Kłodawa, Lubiszyn, Lubniewice, Maszewo, Niegosławice, Santok, Siedlisko, Sulęcín, Trzebiechów, Wschowa, Zwierzyn, Żagań (wiejska), Żary (wiejska).

przeprowadził kontrole eksploatacji dwóch zbiorników bezodpływowych (podmiotów prowadzących działalność gospodarczą). Tymczasem, na koniec 2015 r. w województwie lubuskim funkcjonowało, według GUS, 50 tys. zbiorników bezodpływowych oraz 4,6 tys. przydomowych oczyszczalni ścieków.

3.2.5. W pięciu z 20 skontrolowanych gmin nie egzekwowano prawidłowego wywiązania się podmiotów prowadzących działalność w zakresie opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych z obowiązków sprawozdawczych. Utrudniało to sprawowanie skutecznego nadzoru nad gospodarką nieczystościami ciekłymi.

Zgodnie z art. 9o ust. 1 i 2 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, podmiot prowadzący działalność w zakresie opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych zobowiązany jest do sporządzania kwartalnych sprawozdań. Sprawozdania kwartalne stosownie do art. 9o ust. 3 ww. ustawy powinny zawierać m.in. informacje o ilości i rodzaju nieczystości ciekłych odebranych z obszaru danej gminy; informacje o sposobach zagospodarowania nieczystości ciekłych, wraz ze wskazaniem stacji zlewnej, do której zostały przekazane odebrane nieczystości ciekłe; właścicieli nieruchomości, od których zostały odebrane nieczystości ciekłe. Do sprawozdań powinny zostać dołączone wykazy właścicieli nieruchomości, z którymi w okresie objętym sprawozdaniem przedsiębiorca zawarł umowy na opróżnianie zbiorników bezodpływowych i transport nieczystości ciekłych, oraz wykaz właścicieli nieruchomości, z którymi umowy te uległy rozwiązaniu lub wygasły. Obowiązek ten, wskutek zaniedbań pracowników samorządowych, nie został w pełni wyegzekwowany w pięciu³⁷ gminach. Przykładowo:

- w gminie Wschowa przedsiębiorcy w latach 2014-2015 nie złożyli 21 sprawozdań. Analiza złożonych 61 sprawozdań wykazała, że w przypadku 37 sprawozdań (60,7%) brak było danych o liczbie właścicieli, od których odebrano nieczystości oraz wymaganych wykazów właścicieli nieruchomości;
- w gminie Bytnica podmiot prowadzący działalność w zakresie opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych nie złożył żadnego sprawozdania.

Mimo nieprzekazywania przez przedsiębiorców sprawozdań lub przekazywania ich po terminie oraz posiadania przez gminy kompetencji³⁸, pozwalających wyegzekwować wykonanie przez przedsiębiorców obowiązków sprawozdawczych, jedynie w Gminie Iłowa, na nierzetelnego przedsiębiorcę, który z dwudziestoczworodniowym opóźnieniem złożył kwartałne sprawozdanie, nałożono karę pieniężną w wysokości 2.400 zł. Kary takie, zgodnie z art. 9zd ust. 2 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, stanowią dochód gminy.

W składanych sprawozdaniach przedsiębiorcy wykazywali dane, których rzetelność budzi wątpliwości. Przykładowo: w sprawozdaniu za IV kwartał 2015 r. złożonym:

- w gminie wiejskiej Żagań, jeden z przedsiębiorców wykazał łącznie wywóz zaledwie 1 m³ nieczystości ciekłych od 5 właścicieli nieruchomości, zatem średnio 0,2 m³ od każdego właściciela nieruchomości kwartalnie. Tymczasem zgodnie z rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 14 stycznia 2002 r. w sprawie określenia przeciętnych norm zużycia wody³⁹ przeciętna norma zużycia wody na jednego mieszkańca w gospodarstwach domowych (budynków podłączonych do zbiorników bezodpływowych) wynosi miesięcznie około 2,4 m³;

³⁷ Brzeźnica, Bytnica, Maszewo, Trzebiechów, Wschowa.

³⁸ Art. 9xb pkt 2 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach.

³⁹ Dz. U. Nr 8, poz. 70.

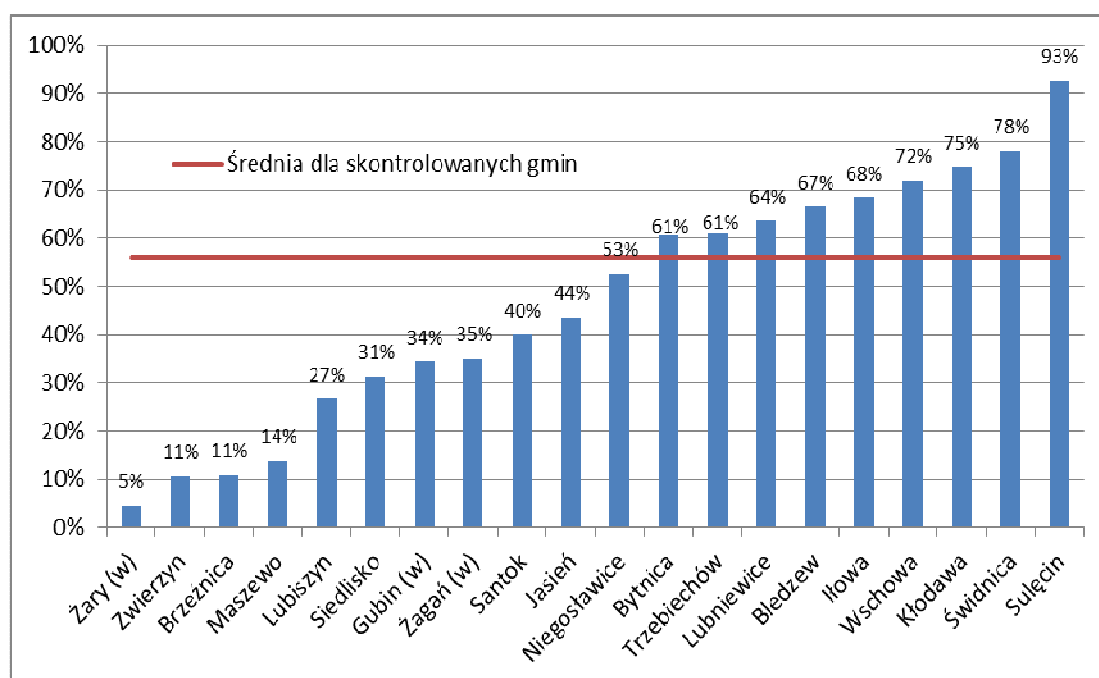
- w gminie Iłowa jeden z przedsiębiorców wykazał łącznie wywóz zaledwie 1 m³ nieczystości ciekłych od 4 właścicieli nieruchomości, zatem średnio 0,25 m³ od każdego właściciela nieruchomości kwartalnie.

Organy wykonawcze gmin nie korzystały z przysługujących im uprawnień wynikających z przepisu art. 9p ust. 1 i ust. 2 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach i nie weryfikowały danych zawartych w sprawozdaniach oraz nie wzywały podmiotów do uzupełnienia lub poprawienia sprawozdań. Przyczyną były zaniedbania odpowiedzialnych pracowników.

3.2.6. W następstwie zaniedbań gmin, tj. braku lub nierzetelnie prowadzonej ewidencji zbiorników bezodpływowych lub przydomowych oczyszczalni ścieków bytowych, sporadycznej kontroli właścicieli nieruchomości, którzy nie przyłączeni do zbiorczej sieci kanalizacyjnej powinni posiadać przydomowe systemy do odprowadzania lub oczyszczania ścieków, jak też dopuszczenia do nieprawidłowego wywiązywania się z obowiązków sprawozdawczych przez podmioty prowadzące działalność w zakresie opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych, gminy nie posiadały rzetelnych informacji, czy i jak oczyszczono nieczystości ciekłe wytworzone na ich terenie.

Rysunek 3

Ilość ścieków bytowych oczyszczonych w kontrolowanych gminach w latach 2014-2015.

Źródło: wyniki kontroli NIK.

W następstwie nieprawidłowego nadzoru dopuszczono do sytuacji, w której ilość ścieków oczyszczonych w skontrolowanych gminach odpowiadała średnio 55,5%, a w skrajnym przypadku zaledwie 4,5% ilości zużytej wody na cele komunalne. Pracownicy 18 urzędów gmin nie posiadali pełnej informacji, czy oczyszczono i jak odprowadzono nieczystości ciekłe odpowiadające łącznej objętości 4,1 mln m³ zużytej wody z 15.985 nieruchomości niewyposażonych w przyłącza do sieci kanalizacyjnej.

Ilość ścieków, co do których nie posiadano informacji o sposobie ich oczyszczenia wahała się od 53 tys. m³ w Gminie Bytnica do 578 tys. m³ w Gminie Żary – wiejska.

3.2.7. Pomimo wymogu określonego w art. 6 ust. 6 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, nie organizowano zastępczego opróżniania zbiorników bezodpływowych w 18 z 20 kontrolowanych gmin⁴⁰ w sytuacji, gdy właściciele nieruchomości nie wywiązali się z obowiązku opróżniania zbiorników lub oczyszczania nieczystości ciekłych.

W czterech gminach⁴¹ (20%), do czasu kontroli NIK, rady gmin nie uchwaliły górnych stawek opłat (art. 6 ust. 2 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach), które będą uiszczać właściciele nieruchomości, niewypelniający wymaganych prawem obowiązków. Tymczasem, uchwalenie tych stawek warunkowało możliwość zorganizowania zastępczego wywozu nieczystości. Procedura ta jest bowiem przeprowadzana na podstawie decyzji, której obligatoryjnym elementem jest ustalenie, m.in. wysokości opłaty, określonej z zastosowaniem jej górnej stawki, uiszczanej przez właściciela nieruchomości, na rzecz którego usługę taką wykonywano. W przypadku nieuchwalenia górnej stawki opłat, wydanie decyzji o zastępczym wywozie było niemożliwe.

Spośród 16 pozostałych gmin, które uchwaliły górne stawki opłat, zaledwie w dwóch gminach⁴² zorganizowano zastępczy wywóz nieczystości. W pozostałych, mimo iż właściciele nieruchomości nie wywiązali się z ustawowych obowiązków, takiego zastępczego wywozu nie organizowano. Z wyjaśnień wójtów wynika m.in., że przy zubożeniu społeczeństwa i niskiej świadomości w zakresie ochrony środowiska, trudno podejmować działania w zakresie zastępczego opróżniania zbiorników.

Zdaniem NIK, ważnym instrumentem oddziaływania na mieszkańców jest zastępczy wywóz nieczystości ciekłych. Poza dyscyplinowaniem mieszkańców i kreowaniem kultury poszanowania prawa, działania takie mogłyby pozwolić uzyskać dochody (wyliczone dla jednej tylko z gmin) w wysokości ok. 8.559 tys. zł⁴³.

Rady gminy nie skorzystały z możliwości, określonych w art. 6a ust. 1 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, tj. przejęcia od właścicieli nieruchomości obowiązków w zakresie pozbywania się nieczystości ciekłych.

W przypadku nieposiadania przez właściciela nieruchomości możliwości przyłączenia do sieci kanalizacyjnej, organ wykonawczy jednej z kontrolowanych gmin nie wydał decyzji, o których mowa w art. 5 ust. 7 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, nakazującej wyposażenie nieruchomości w zbiornik bezodpływowy nieczystości ciekłych lub przydomową oczyszczalnię ścieków bytowych. I tak:

Na terenie Gminy Jasień w latach 2014-2015 znajdowało się 157 nieruchomości niepodłączonych do sieci kanalizacyjnej, nie posiadających przydomowych oczyszczalni ścieków oraz nie posiadających zbiorników bezodpływowych, tj. nieruchomości, których właściciele nie spełnili obowiązku określonego w art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach. Pomimo zaistnienia powyższych okoliczności, organ wykonawczy gminy nie wydał decyzji nakazujących wyposażenie nieruchomości w zbiorniki

⁴⁰ Bledzew, Brzeźnica, Bytnica, Iłowa, Jasień, Kłodawa, Lubiszyn, Lubniewice, Maszewo, Niegosławice, Santok, Siedlisko, Sulęcín, Trzebiechów, Wschowa, Zwierzyn, Żagań (wiejska), Żary (wiejska).

⁴¹ Bytnica, Maszewo, Siedlisko, Zwierzyn.

⁴² Gubin (wiejska) i Świdnica.

⁴³ $(50 \text{ zł/m}^3 \text{ minus } 17,66 \text{ zł/m}^3) \times 264.658 \text{ m}^3$, gdzie kolejne liczby oznaczają: górną stawkę opłat za usługi związane z opróżnianiem zbiorników bezodpływowych; cena u przedsiębiorcy świadczącego usługi; ilość ścieków nieoczyszczonych.

bezdopływowe. Z zeznań byłego Burmistrza wynika m.in., że w związku z planowaną budową kanalizacji odstępowano od wydawania decyzji.

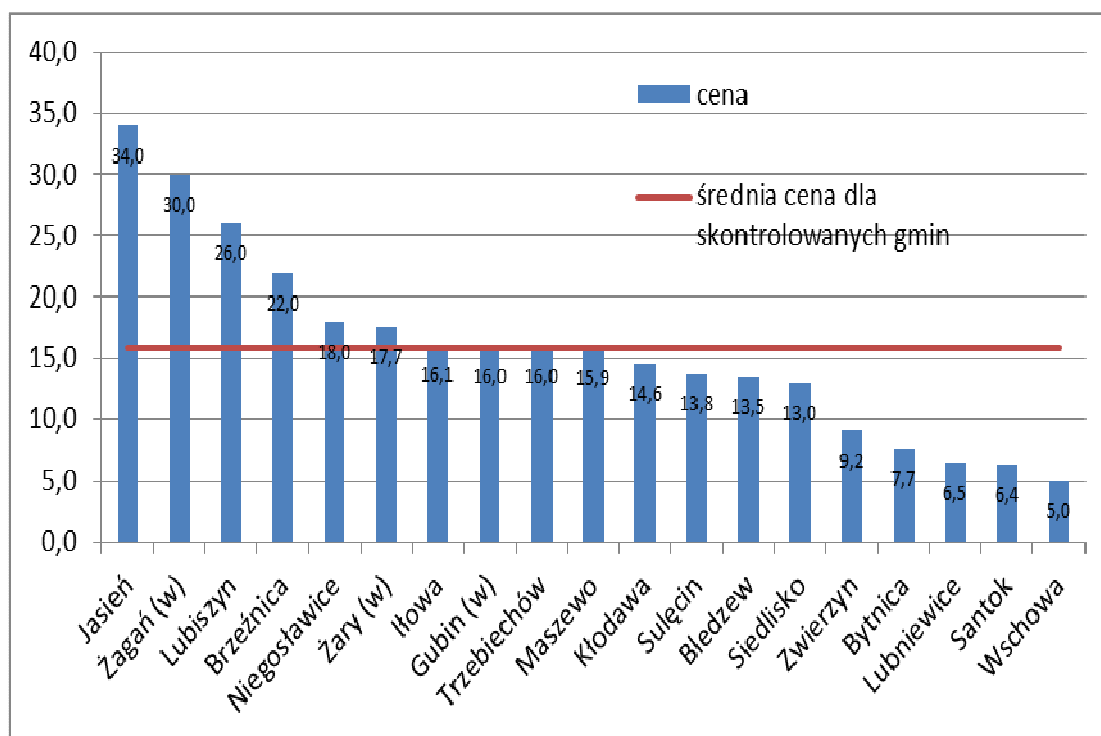
W ocenie NIK, jedną z przyczyną tak lekceważącego stosunku mieszkańców do wypełniania obowiązków było poczucie bezkarności, katalizowane przez nieskuteczną działalność administracji samorządowej.

3.2.8. Ceny usług asenizacyjnych dla mieszkańców były zróżnicowane.

Średnia cena opróżniania⁴⁴ zbiorników bezdopływowych wynosiła 15,9 zł/m³. Najwyższa cena (34 zł/m³ w gminie Jasień) była ponad sześciokrotnie większa niż w gminie Wschowa (5 zł/m³). Rada gminy określając, zgodnie z art. 6 ust. 2 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, górne stawki opłat ponoszonych przez właścicieli nieruchomości za usługi asenizacyjne, ma możliwość ewentualnego uwzględnienia możliwości finansowych poszczególnych mieszkańców. Zbyt wysokie ceny za świadczone usługi, przy niedostatecznie rozwiniętej świadomości ekologicznej mieszkańców gmin i nieskutecznym nadzorze nad prawidłowym wypełnianiem ustawowych obowiązków przez właścicieli nieruchomości nie podłączonych do komunalnej sieci kanalizacyjnej, mogą skutkować nieprawidłowym odprowadzaniem przez nich ścieków.

Rysunek 4

Ceny (zł/m³) usług asenizacyjnych (2015 r.).

Źródło: wyniki kontroli NIK.

⁴⁴ Wywóz i zrzut w punkcie zlewnym.

Zdaniem NIK należy zwrócić uwagę, na to że koszt zagospodarowania 1 m³ nieczystości ciekłych, przy korzystaniu ze zbiorników bezodpływowych i transportu asenizacyjnego, jest kilkukrotnie wyższy niż w przypadku korzystania z przyłącza do komunalnej sieci kanalizacyjnej. Stosunkowo wysoki koszt wywozu nieczystości ze zbiorników bezodpływowych zwiększa ryzyko nielegalnego usuwania ścieków. Ryzyko to powinno być zminimalizowane poprzez konsekwentne realizowanie obowiązków nałożonych ustawą, a jednocześnie zwiększanie liczby gospodarstw domowych podłączonych do komunalnej sieci kanalizacyjnej.

3.2.9. Aglomeracje o równoważnej liczbie mieszkańców⁴⁵ powyżej 2000 powinny być wyposażone w systemy kanalizacji zbiorczej dla ścieków komunalnych, zgodnie z ustaleniami krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych (art. 43 ust. 1 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo wodne⁴⁶). Pozostali mieszkańcy, których nieruchomości nie mogą zostać przyłączone do zbiorczej sieci kanalizacyjnej, powinni korzystać z innych systemów oczyszczania ścieków.

W 20 kontrolowanych gminach województwa lubuskiego realizacja zadań w zakresie uregulowania gospodarki ściekowej wymaga poniesienia nakładów finansowych w łącznej wysokości ponad 322 mln zł⁴⁷. Zdaniem NIK, biorąc pod uwagę sytuację finansową gmin, nie jest możliwe wygospodarowanie takiej kwoty z ich budżetów przez najbliższe 5 lat.

3.2.10. Nieprawidłowo prowadzona indywidualna gospodarka ściekowa rodzi niebezpieczeństwa dla życia i zdrowia ludzi. Wynika to, m.in. z gromadzenia się w zbiornikach bezodpływowych szkodliwych gazów, w szczególności siarkowodoru, którego nadmierne stężenie prowadzi do porażenia układu oddechowego.

W okresie objętym kontrolą, w województwie lubuskim, podczas oczyszczania zbiorników bezodpływowych zginęła 1 osoba, a kolejne 6 w czasie samodzielnie prowadzonej akcji ratunkowej. W 2016 r., w niewłaściwie zabezpieczonych zbiornikach bezodpływowych zginęło dwoje dzieci (2,5-letni chłopiec i 4-letnia dziewczynka)⁴⁸. Tylko w jednej gminie - Brzeźnica, wójt, w porozumieniu z Państwową Strażą Pożarną w Żaganiu, Powiatową Komendą Policji oraz Państwową Inspekcją Pracy zorganizował szkolenia w ramach zebrań wiejskich wraz z pokazem sprzętu wykrywającego zagrożenia oraz sprzętu ratowniczego.

⁴⁵ Teren, na którym zaludnienie lub działalność gospodarcza są wystarczająco skoncentrowane, aby ścieki komunalne były zbierane i przekazywane do oczyszczalni ścieków albo do końcowego zrzutu tych ścieków. Koncentracja ścieków liczona ładunkiem substancji organicznych biologicznie rozkładalnych (wskaźnik pięciodobowego biochemicznego zapotrzebowania na tlen w ilości 60 g tlenu na dobę - art. 43 ust. 2 ustawy - Prawo wodne).

⁴⁶ Dz. U. z 2015 r. poz. 469, ze zm.

⁴⁷ Tam gdzie gęstość zaludnienia uzasadniała budowę systemu zbiorowego odprowadzania ścieków przyjęto szacunkowe koszty budowy kanalizacji, w pozostałych przypadkach szacunkowe koszty budowy przydomowych oczyszczalni ścieków.

⁴⁸ <http://plus.gazetalubuska.pl/wiadomosci/a/tragedia-w-sciechowcie-dziewczynka-wpadla-do-szamba-zmarla-w-szpitalu,9968225> [dostęp: 20.01.2017 r.]
<http://www.gazetalubuska.pl/wiadomosci/slubice/a/tragedia-pod-osnem-25letni-chlopiec-utopil-sie-w-szambie-zdjecia-wideo,10398397/> [dostęp: 20.01.2017 r.]

4. Informacje dodatkowe o przeprowadzonej kontroli

4.1. Przygotowanie kontroli

Wytypowanie jednostek do kontroli planowej poprzedziła analiza ryzyka przeprowadzona na podstawie wyników kontroli NIK⁴⁹, doniesień prasowych, danych przedstawionych na stronach internetowych urzędów gmin oraz uzyskanych informacji, m.in. od Lubuskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Gorzowie Wielkopolskim.

Zgodnie z założeniami, skontrolowano działania wójtów (piętnastu gmin wiejskich) i burmistrzów (pięciu gmin miejsko-wiejskich).

4.2. Postępowanie kontrolne i działania podjęte po zakończeniu kontroli

4.2.1. Na podstawie art. 53 ust. 6 ustawy o NIK, skierowano wystąpienia do wszystkich kierowników kontrolowanych jednostek. Przy ocenie działalności zastosowano oceny opisowe wskazujące na stwierdzone nieprawidłowości. W wystąpieniach pokontrolnych sformułowano 40 wniosków pokontrolnych oraz 8 uwag, m.in. w zakresie:

- prowadzenia ewidencji zbiorników bezodpływowych;
- prowadzenia ewidencji przydomowych oczyszczalni ścieków;
- egzekwowania przestrzegania obowiązków sprawozdawczych przez podmioty prowadzące usługi opróżniania zbiorników i transportu nieczystości ciekłych;
- kontrolowania zbiorników bezodpływowych i przydomowych oczyszczalni ścieków w celu eliminowania przypadków pozbywania się ścieków w sposób niezgodny z obowiązującymi wymogami;
- działań zmierzających do podjęcia uchwały określającej górne stawki opłat za usługi wywozu nieczystości ciekłych;
- przeprowadzenia inwentaryzacji zbiorników bezodpływowych i przydomowych oczyszczalni ścieków.

W odpowiedzi na wystąpienia pokontrolne, kierownicy kontrolowanych jednostek poinformowali NIK o sposobie wykorzystania uwag oraz działaniach podjętych w celu realizacji wniosków. Dotychczas (4.04.2017 r.) zrealizowano 27 wniosków, natomiast 13 wniosków, z uwagi na ich długotrwały charakter, było w trakcie realizacji.

Kierownik jednej jednostki złożył zastrzeżenie do stanu faktycznego zawartego w wystąpieniu pokontrolnym. Komisja Rozstrzygająca NIK oddaliła zastrzeżenie.

4.2.2. Finansowe rezultaty kontroli⁵⁰ wyniosły 8.559.000 zł (uszczerpienie środków lub aktywów) [opis, str. 21].

⁴⁹ P/15/110 *Realizacja zbiorowego zaopatrzenia w wodę mieszkańców gmin województwa lubuskiego.*

⁵⁰ Wewnętrzny rejestr NIK, służący rejestrowaniu nieprawidłowości w wymiarze finansowym.

5. Załączniki

Załącznik nr 1. Wykaz skontrolowanych podmiotów, osób będących kierownikami tych podmiotów, ocen ogólnych kontrolowanej działalności

Jednostka kontrolowana	Osoba zajmująca kierownicze stanowisko, odpowiedzialna za kontrolowaną działalność	Ocena kontrolowanej działalności
Urząd Gminy w Bledzewie	Leszek Kazimierz Zimny - Wójt Gminy Bledzew (od 22.11.2010 r.)	opisowa
Urząd Gminy w Brzeżnicy	Jerzy Adamowicz - Wójt Gminy Brzeznica (od 13.11.2006 r.)	opisowa
Urząd Gminy w Bytnicy	Leszek Olgrymek - Wójt Gminy Bytnica (od dnia 5.12.2006 r.)	opisowa
Urząd Gminy w Gubinie	Zbigniew Barski, Wójt Gminy Gubin (od dnia 5.12. 2010 r.)	opisowa
Urząd Miejski w Iłowej	Paweł Tomasz Lichtański - Burmistrz Iłowej (od 8.12.2014 r.) Poprzednio od 27.11.2006 r. Burmistrzem był Adam Mieczysław Gliniak	opisowa
Urząd Miasta w Jasieniu	Andrzej Kamyszek - Burmistrz (od 8.12.2014 r.) Poprzednio od 3.10.2010 r. Burmistrzem była Helena Sagacz	opisowa
Urząd Gminy w Kłodawie	Anna Genowefa Mołodciak - Wójt Gminy Kłodawa (od 22.11.2010 r.)	opisowa
Urząd Gminy w Lubiszynie	Artur Rafał Terlecki - Wójt Gminy Lubiszyn (od 5.12.2014 r.) Poprzednio od 13.12.2010 r. Wójtem Gminy był Tadeusz Karwasz	opisowa
Urząd Miejski w Lubniewicach	Tomasz Jaskuła - Burmistrz Lubniewic (od 23.11.2010 r.)	opisowa
Urząd Gminy w Maszewie	Dariusz Jarociński - Wójt Gminy Maszewo (od dnia 21.11.2010 r.)	opisowa
Urząd Gminy w Niegosławicach	Jan Kosiński (od 30.04.2012 r.) - Wójt Gminy Niegosławice	opisowa
Urząd Gminy w Santoku	Józef Stanisław Ludniewski - Wójt Gminy Santok (od 1.12.2014 r.) Poprzednio od 22.11.2010 r. Wójtem Gminy był Stanisław Zbigniew Chudzik	opisowa
Urząd Gminy w Siedlisku	Dariusz Straus - Wójt Gminy (od 27.11.1998 r.)	opisowa
Urząd Miejski w Sulęcinie	Dariusz Krystian Ejchart - Burmistrz Sulęcina (od 8.12.2014 r.) Poprzednio od 18.11.2002 r. Burmistrzem był Michał Deptuch	opisowa

Urząd Gminy w Świdnicy	Adam Jaskulski - Wójt Gminy Świdnica (od 13.11.2006 r.)	opisowa
Urząd Gminy w Trzebiechowie	Izabella Staszak - Wójt Gminy (od 2.12.2014 r.) Poprzednio od 1.11.1994 r. Wójtem Gminy był Stanisław Drobek	opisowa
Urząd Miasta i Gminy we Wschowie	Danuta Patalas - Burmistrz Miasta (od 8.12.2014 r.) Poprzednio od 9.11.2002 r. Burmistrzem był Krzysztof Grabka	opisowa
Urząd Gminy w Zwierzynie	Tomasz Ferdynand Marć - Wójt Gminy Zwierzyn (od 5.12.2014 r.) Poprzednio od 12.11.2006 r. Wójtem był Eugeniusz Krzyżanowski	opisowa
Urząd Gminy w Żaganiu	Tomasz Niesłuchowski - Wójt Gminy Żagań (od 7.06.1990 r.)	opisowa
Urząd Gminy w Żarach	Leszek Piotr Mrozek - Wójt Gminy Żary (od 1.12.2014 r.) Poprzednio od 5.12.2010 r. Wójtem był Wiesław Polit	opisowa

Załącznik nr 2. Zestawienie dotyczące ważniejszych nieprawidłowości stwierdzonych w poszczególnych jednostkach

Kontrolowana jednostka	Ważniejsze nieprawidłowości
Urząd Gminy w Bledzewie	Niekompletne prowadzenie ewidencji zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków. Nieskuteczne podejmowane działania w stosunku do osób naruszających przepisy dotyczące gromadzenia i pozbywania się nieczystości ciekłych.
Urząd Gminy w Brzeżnicy	Nieprowadzenie ewidencji zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków. Nieegzekwowanie sprawozdań w zakresie opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych. Nieprowadzenie kontroli przydomowych oczyszczalni ścieków. Znikoma ilość kontroli zbiorników bezodpływowych.
Urząd Gminy w Bytnicy	Nieprowadzenie ewidencji zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków. Nieegzekwowanie sprawozdań w zakresie opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych. Nieprowadzenie kontroli zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków.
Urząd Gminy w Gubinie	Realizowanie obowiązku prowadzenia kontroli zbiorników bezodpływowych w ograniczony sposób. Niepodjęcie (do dnia 27.04.2015 r.) uchwały w sprawie górnych stawek opłat.
Urząd Miejski w Iłowej	Nieprowadzenie kontroli przydomowych oczyszczalni ścieków. Znikoma ilość kontroli zbiorników bezodpływowych.
Urząd Miasta w Jasieniu	Nieaktualizowanie ewidencji zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków. Nieprowadzenie kontroli zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków. Nieegzekwowanie od właścicieli nieruchomości nie podłączonych do kanalizacji wyposażenia nieruchomości w zbiornik bezodpływowy.
Urząd Gminy w Kłodawie	Niekontrolowanie realizacji zobowiązań nałożonych w związku z nieprawidłowościami w zakresie funkcjonowania zbiorników bezodpływowych.
Urząd Miejski w Lubniewicach	Błędy w sprawozdawczości. Niepodjęcie uchwały w sprawie górnych stawek opłat. Nieprowadzenie kontroli zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków.
Urząd Gminy w Maszewie	Nieprowadzenie ewidencji przydomowych oczyszczalni ścieków. Wadliwe prowadzenie ewidencji zbiorników bezodpływowych. Nierzetelne egzekwowanie sprawozdań w zakresie opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych.

	Nieprowadzenie kontroli zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków.
Urząd Gminy w Niegosławicach	Nieprowadzenie kontroli zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków.
Urząd Gminy w Santoku	Określenie górnych stawek opłaty za nieczystości ciekłe przez niewłaściwy organ.
Urząd Gminy w Siedlisku	Nieprowadzenie ewidencji zbiorników bezodpływowych. Nieprowadzenie kontroli zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków.
Urząd Miejski w Sulęcinie	Nieterminowe przekazywanie sprawozdań statystycznych. Niepodjęcie uchwały w sprawie górnych stawek opłat. Nieprowadzenie kontroli zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków.
Urząd Gminy w Trzebiechowie	Nierzetelne egzekwowanie obowiązków sprawozdawczych. Nieprowadzenie kontroli zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków. Nieegzekwowanie od właścicieli nieruchomości nie podłączonych do kanalizacji wyposażenia nieruchomości w zbiornik bezodpływowy. Brak weryfikacji dokumentacji w zakresie wywozu nieczystości ciekłych.
Urząd Miasta i Gminy we Wschowie	Nieprowadzenie kontroli zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków. Nieskuteczne egzekwowanie sprawozdań w zakresie opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych.
Urząd Gminy w Zwierzynie	Nieprowadzenie ewidencji zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków. Nieprowadzenie kontroli przydomowych oczyszczalni ścieków. Niepodjęcie uchwały w sprawie górnych stawek opłat.
Urząd Gminy w Żaganiu	Nieprowadzenie kontroli zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków.
Urząd Gminy w Żarach	Nieprowadzenie ewidencji zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków. Nieprowadzenie kontroli zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków.

Załącznik nr 3. Zestawienie podstawowych danych dla skontrolowanych gmin

Wyszczególnienie	2015
Liczba mieszkańców	135.074
Ludność korzystająca z wodociągów (%)	97,9
Ludność korzystająca z kanalizacji (%)	40,4
Budynki przyłączone do sieci wodociągowej (szt.)	24.175
Budynki przyłączone do sieci kanalizacyjnej (szt.)	8.190
Liczba zbiorników bezodpływowych	11.487
Liczba przydomowych oczyszczalni ścieków	1.121
Liczba miast i wsi posiadających możliwość korzystania z wodociągów	303
Liczba miast i wsi posiadających możliwość korzystania z kanalizacji	68
Sprzedaż wody (tys. m ³)	4.781
Odprowadzone ścieki (tys. m ³)	2.629

Załącznik nr 4. Wykaz aktów prawnych dotyczących kontrolowanej działalności oraz literatury fachowej dotyczącej przedmiotu kontroli

1. Ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2016 r. poz. 250, ze zm.).
2. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2016 r. poz. 672, ze zm.).
3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446, ze zm.).
4. Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo wodne (Dz. U. z 2015 r. poz. 469, ze zm.).
5. Ustawa z dnia z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (Dz. U. z 2016 r., poz. 290 ze zm.).
6. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1422).
7. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 marca 2007 r. w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi (Dz. U. Nr 61, poz. 417 ze zm.). Aktualnie: Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 listopada 2015 r. w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi (Dz. U. z 2015 r., poz. 1989).
8. Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Dz. Urz. UE. L. 327 z 22.12.2000, str. 1 ze zm.).
9. Dyrektywa 91/271/EWG Rady Wspólnot Europejskich z dnia 21 maja 1991 r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych (Dz. Urz. UE. L. 135 z 30.05.1991 r., str. 40 ze zm.).
10. *Infrastruktura komunalna w 2014 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015.
11. *Infrastruktura komunalna w 2015 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2016.
12. WIOŚ, Stan środowiska w województwie lubuskim w latach 2013-2015, Zielona Góra 2016, s. 121-123. http://www.zgora.pios.gov.pl/wp-content/uploads/2016/11/Raport_2016-www-18012017.pdf [dostęp: 15.02.2017].
13. Ocena zaopatrzenia ludności województwa lubuskiego w wodę przeznaczoną do spożycia w 2015 r. i prognoza sytuacji w tym zakresie. Państwowa Inspekcja Sanitarna, Gorzów Wielkopolski 2016.
http://wsse.gorzow.pl/images/zdrowie/ocena_zaopatrzenia_w_2015_roku_i_prognoza_-_wojewodztwo_lubuskie.pdf [dostęp: 15.02.2017].
14. http://zielonagora.stat.gov.pl/files/gfx/zielonagora/pl/defaultstronaopisowa/1078/1/1/r2016dz_ix_pp.pdf [dostęp: 15.02.2017].
15. <http://hydro.geo.uni.lodz.pl/index.php?page=zasoby-wodne> [dostęp: 20.01.2017 r.]
16. Standardy i wytyczne kontroli wykonania zadań ISSAI 3000. www.nik.gov.pl/plik/id,2047.pdf [dostęp: 20.01.2017 r.]

Załącznik nr 5. Wykaz organów, którym przekazano informację o wynikach kontroli

1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej
2. Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
3. Marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
4. Prezes Rady Ministrów
5. Prezes Trybunału Konstytucyjnego
6. Rzecznik Praw Obywatelskich
7. Sejmowa Komisja do Spraw Kontroli Państwowej
8. Sejmowa Komisja Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa
9. Sejmowa Komisja Infrastruktury
10. Sejmowa Komisja Samorządu Terytorialnego i Polityki Regionalnej
11. Senacka Komisja Infrastruktury
12. Senacka Komisja Środowiska
13. Senacka Komisja Samorządu Terytorialnego i Administracji Państwowej
14. Szef Centralnego Biura Antykorupcyjnego
15. Minister Środowiska
16. Minister Infrastruktury i Budownictwa
17. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji
18. Wojewoda Lubuski
19. Marszałek Województwa Lubuskiego
20. Lubuski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Gorzowie Wielkopolskim
21. Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Zielonej Górze
22. Zarząd Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie